

Norimberské zákony¹

Nuremberg Laws

Daniel Krošlák

Abstract: *Anti-Semitism as the official government policy in Germany has been enforced before the adoption of the Nuremberg racial laws of September 15th, 1935 (the first anti-Semitic regulation is considered to be the Law for the Restoration of the Professional Civil Service, passed on April 7th, 1933). The Nuremberg racial laws – the Reich Citizenship Law and the Law for the Protection of German Blood and German Honor – have been prepared very hastily and did not address several issues (e.g. the definition of “Jew”). In the following years several supplementary decrees were therefore adopted and other laws were passed those have opened the space for implementation of anti-Jewish policy, which have culminated into a systematic genocide of Jews in Europe (Endlösung der Judenfrage).*

Key Words: Nuremberg Laws; Anti-Semitic Legislation; Adolf Hitler; Jews; the Third Reich; Germany.

Abstrakt: *Štúdiá približuje ideovú a legislatívnu genézu protižidovského zákonodarstva v období Tretej ríše. Za právny základ diskriminácie Židov bývajú považované tzv. norimberské zákony, t.j. zákon o ríšskom občianstve a zákon na ochranu nemeckej krvi a nemeckej cti, ktoré boli prijaté 15. septembra 1935 na celoštátnom zjazde NSDAP v Norimbergu. Autor sa bližšie zaoberá otázkou vzniku ich textu, ich obsahom, ako aj vybranými vykonávacími predpismi, ktoré k nim boli v nasledujúcich rokoch prijaté.*

Kľúčové slová: Norimberské zákony; protižidovské zákonodarstvo; Adolf Hitler; Židia; Tretia ríša; Nemecko.

Úvod

Nachádzame sa na časovej osi v polovici 30. rokov 20. storočia, kde už máme za sebou udalosti ako vymenovanie Adolfa Hitlera za ríšskeho kancelára, požiar v Ríšskom sneme 27. a 28. februára 1933, následné zrušenie ústavou zaručených slobôd (*Verordnung des Reichspräsidenten*

¹ Štúdiá je výstupom z vedeckého projektu APVV-0562-11 s názvom „Právne argumenty a právne princípy ako pramene práva“.

zum Schutz von Volk und Staat) a voľby z 5. marca 1933, ktoré priniesli NSDAP po anulovaní mandátov komunistickej strany absolútnu väčšinu v Ríšskom sneme. V tejto situácii predložil Hitler Ríšskemu snemu na prerokovanie splnomocňovací zákon (*Gesetz zur Behebung der Not von Volk und Reich*),² ktorým sa vláde (a tým vlastne NSDAP) prepožičiavala plná zákonodarná moc, vrátane možnosti odchyliť sa od ústavy.³ Zákon bol schválený s pomocou hlasov stredových strán 24. marca 1933.⁴ K úplnému odstráneniu demokratického zriadenia došlo v júli 1933, keď boli zakázané všetky politické strany okrem NSDAP.

Nový režim priniesol so sebou množstvo obmedzujúcich a diskriminačných opatrení vo vzťahu k Židom. Od 1. apríla 1933 bol nariadený bojkot namierený proti židovským obchodom, bankám, lekárom a advokátom. Dňa 7. apríla 1933 bol prijatý zákon na obnovu úradníckeho povolania (*Gesetz zur Wiederherstellung des Berufsbeamtentums*),⁵ ktorým

² Bližšie pozri *Gesetz zur Behebung der Not von Volk und Reich* [1933-03-24]. RGBl. 1933 I, s. 141.

³ Hitler zdôvodňoval prijatie takéhoto zákona a presvedčoval poslancov Reichstagu nasledovným spôsobom: „Bolo by to proti významu národného povstania a spôsobilo by to ťažkosti pri naplňaní jeho cieľov, ak by vláda mala prerokovávať a ponížene žiadať Reichstag o súhlas s opatreniami od prípadu k prípadu. [...] Avšak vláda národného povstania všeobecne trvá na tom, aby táto záležitosť bola prebratá. Ponúka stranám zastúpeným v Reichstagu šancu na mierový rozvoj Nemecka a uzmierenie [...] Je však rovnako rezolútne pripravená čeliť odmietavému stanovisku a brať ho ako stanovisko opozície. Vy, poslanci, sa musíte rozhodnúť, čo sa má stať, mier alebo vojna.“ DOMARUS, M. *The Essential Hitler: Speeches and Commentary*. 1st ed. Wauconda: Bolchazy-Carducci, 2007, s. 224 a nasl. ISBN 978-0-86516-627-1.

⁴ Alan Bullock opisuje atmosféru pred prijatím zákona takto: „Zatiaľ, čo strany medzi sebou diskutovali ako hlasovať, veľké oddiely SA neprestali hroziwo opakovať: „My chceme zvláštne právomoci – inak za to kruto zaplatíte.“ Hitler znovu uisťoval centristov a sľúbil im to dať písomne. Napriek opakovaným požiadavkám však žiadny list nedostali, ale väčšina sa napriek Brüningovým protestom [bývalý kancelár – D. K.] rozhodla hlasovať za. Len sociálni demokrati, ktorí boli terčom neustáleho týrania a podpichovania SA, sa zdržali hlasovania. Vystúpenie ich predsedu Otta Welsa, ktorý návrh odmietol, vyprovokovalo Hitlera do zúrivosti. Bez toho, aby bral do úvahy von Papena, ktorý sa ho snažil krotiť, pustil sa do hrubej tirády a kričal, že len kvôli spravodlivosti a z psychologických dôvodov žiada Reichstag, aby „nám garantoval to, čo sme si už inak mohli vziať.“ Sociálnym demokratom ďalej odkázal: „Môžem vám len povedať: Nechcem, aby ste hlasovali za. Nemecko bude slobodné, ale nie vďaka vám!“ Pokračovali ovácie a hlasitý výkrik „Heil!“, ktorý schvaľoval Hitlerov výbuch. Znova sa opakoval, keď boli vyhlásené výsledky – 441 hlasov za ku 94 proti.“ BULLOCK, A. *Hitler a Stalin: Paralelné životopisy*. 1. vyd. Praha: Levné knihy KMa, 2005, s. 312. ISBN 978-80-7309-264-1.

⁵ Bližšie pozri *Gesetz zur Wiederherstellung des Berufsbeamtentums* [1933-04-07]. RGBl. 1933 I, s. 175.

sa mala dosiahnuť „rasová očista“ štátneho aparátu (tak, ako bola avizovaná v bode 6 straníckeho programu NSDAP).

Nemecká verejnosť k týmto krokom väčšinou nezaujala žiadne stanovisko. Nacisti sa tak chopili príležitosti na ďalšie zosilňovanie protižidovského tlaku. Na to, aby mohli realizovať svoje antisemitské zámery v plnej miere, bolo nevyhnutné definovať, kto je Židom. Regionálni vládni úradníci a Gestapo opakovane žiadali vydanie príslušných usmernení, ktoré by obsahovali jednoznačné stanovisko. Na druhej strane, opatrenia zavedené od začiatku apríla vyvolávali protesty židovských organizácií.⁶ Dochádzalo k roztržkám medzi straníckymi aktivistami a štátnym aparátom, vyvolaným okrem iného tiež chýbajúcou jasnou politikou. Aj verejnosť žiadala jednoznačnú a verejnú definíciu oficiálneho postoja k židovskej otázke.

V správe Gestapa z jari roku 1935 sa hovorí, že radoví členovia NSDAP majú záujem na riešení židovskej otázky a vláda by to mala reflektovať. Nasledujúca vlna útokov, vandalizmu a bojkot starých členov strany (*Alte Kämpfer*) a členov SA proti nemeckým Židom na jar a v lete roku 1935 boli oveľa násilnejšie ako antisemitská kampaň v predchádzajúcich dvoch rokoch. Opísaná situácia nahrávala do karát Hitlerovi, keďže dávala jeho predstavám punc legitímnosti.⁷

⁶ Bernhard Lösener opisuje vlastnú skúsenosť na pozícii referenta na Ríšskom ministerstve vnútra v týchto dňoch nasledovne: „*Since the Nazis had been at the helm for 3 months, there was already a stack of written demands and “suggestions” [Anregungen] for all possible anti-Semitic measures, as well as an array of protests and emergency appeals from Jewish organizations. All were addressed to the Ministry of the Interior, or landed there as coming under its jurisdiction. In order to clear his desk and because there was no designated Desk for such matters, Pfundtner turned these things over to me, along with a bundle of all other sorts of letters, and told me to draft a short reply to each, making the reply, for the time being, as evasive as possible. This I did, as well, or as poorly, as circumstances allowed. Then Pfundtner, who was overrun with visitors and petitioners, started to shove those who were most burdensome and embarrassing off on me, including those who showed up because they had been affected, actively or passively, by the “Jewish Question” [Judenfrage]. After a while I came to be seen as having some expertise in this area, and gradually these matters began to cling to me, in addition to my primary responsibilities at the Desk for Matters of Citizenship. I was unable to counter this development effectively, especially because I was, at first, one of the very few Party members from the pre-1933 period in the Ministry, and therefore could hardly claim any aversion to taking care of these matters.*“ SCHLEUNES, K. A. ed. *Legislating the Holocaust: The Bernhard Loesener Memoirs and Supporting Documents*. 1st ed. Boulder: Westview, 2001, s. 36. ISBN 978-0-8133-3775-3.

⁷ „*In one of his earliest anti-Semitic writings, a 1919 letter to his commander while still an army private in Munich, the thirty-year-old Adolf Hitler cautioned that the “anti-Semitism of pure emotion” would never progress beyond sporadic pogroms. To curb the noxious influ-*

Proti antisemitským útokom zo strany starých členov NSDAP a členov SA vystúpil minister hospodárstva Hjalmar Schacht, s tým, že takéto správanie bráni jeho politike rozvoja nemeckého hospodárstva. Schacht veril, že Židia majú určité podnikateľské zručnosti, ktoré by mohli byť využité pri ďalšom ekonomickom rozvoji Nemeckej ríše. V jeho prípade tak nemožno hovoriť o morálnom odsúdení protižidovských útokov, skôr mu išlo o poukázanie na potrebu prijatia príslušnej legislatívy. Hitler po sťažnostiach od Schachta a správach o nesúhlase verejnosti s vlnou antisemitského násillia prikázal 8. augusta 1935 zastaviť individuálne akcie proti nemeckým Židom. Dňa 20. augusta 1935 sa konala konferencia ministrov, na ktorej boli diskutované negatívne ekonomické dopady akcií členov strany proti Židom. Hitler tu vystúpil s názorom, že útoky ustanú, ak vláda pevne sformuluje východiská protižidovskej politiky.⁸

K naplneniu tohto predsavzatia malo dôjsť počas 7. stranického zjazdu NSDAP (*Reichsparteitag der Freiheit*), konajúceho sa v dňoch 10. – 16. septembra 1935. Na tomto podujatí chceli nacisti osláviť vypovedanie piatej časti Versailleskej mierovej zmluvy, týkajúcej sa odzbrojenia Nemecka. Okrem toho sa plánovalo, že Ríšsky snem prijme zákon o ríšskej vlajke (*Reichsflagengesetz*). Uvedený zákonodarný akt mal byť Hitlerovou odpoveďou na tzv. brémsky incident z 26. júla 1935 v New Yorku, počas ktorého skupina protinacistických demonštrantov zničila vlajku nacistickej strany, provokatívne vyvesenú na zaoceánskom parníku SS Bremen, kotviacom na rieke Hudson. Keď nemecký konzul reagoval na

ence of the Jews, a different kind of anti-Semitism was required – “anti-Semitism of reason,” which alone would form a legal basis for the systematic deprivation of Jewish “privileges” and, ultimately, their total “removal” (Entfernung). An uncanny sensation steals over us as we read Hitler’s distinction, articulated a full to decades before the outbreak of World War II, between the two varieties of anti-Semitic perpetration: the one excited by passion, vented locally by individuals or small groups, and destined to subside with little impact; the other grounded in a sober “recognition of facts,” committed to the step-by-step process of first restricting, then eliminating the Jews through the instrumentalities of a “government of national power.” The first, subjective and short-lived, would quickly burn itself out; the second, objective and enduring, promised a racially pure community.” BRYANT, M. S. Punishing the Excess: Sadism, Bureaucratized Atrocity, and the U.S. Army Concentration Camp Trials, 1945 – 1947. In: N. STOLTZFUS a H. FRIEDLANDER, eds. *Nazi Crimes and the Law*. 1st ed. New York: Cambridge University Press, 2008, s. 63. ISBN 978-0-521-89974-1.

⁸ KERSHAW, I. *Hitler: 1889 – 1936 Hubris*. 1st ed. New York: W. W. Norton, 1999, s. 563. ISBN 978-0-393-32035-0.

toto konanie protestnou nótou, americkí predstavitelia odpovedali, že bol poškodený len symbol politickej strany, a nie nemecká národná vlajka.⁹

Hitler hodlal v rámci svojho hlavného prejavu na zjazde vyjadriť podporu blížiacej sa talianskej agresii proti Etiópii. Na poslednú chvíľu si to však pod vplyvom prehovárania ministra zahraničia von Neuratha rozmyslel (ten považoval takéto vystúpenie za príliš provokatívne pre verejnú mienku v zahraničí, a navyše v rozpore s dovtedajšími Hitlerovými „mierovými prejavmi“). A tak bolo akútne potrebné nájsť inú programovú náplň historického zasadnutia Ríšskeho snemu v Norimbergu (išlo o prvé zasadnutie v tomto meste od roku 1543 a Hitler naň pozval všetkých starších zahraničných diplomatov z Berlína, aby si vypočuli jeho názory na zahraničnú politiku).¹⁰

Dňa 12. septembra 1935, dva dni po začiatku zjazdu strany, oznámil predseda Ríšskej asociácie lekárov Gerhard Wagner prekvapivú správu, že nacistická vláda čoskoro predstaví „zákon na ochranu nemeckej krvi“ (*Gesetz zum Schutze des deutschen Blutes*), aby sa v budúcnosti zabránilo uzatváraniu zmiešaných manželstiev medzi Židmi a „Árijcami“. Hitler dal 13. septembra s okamžitou platnosťou povolať do Norimbergu úradníkov, ktorí mali vypracovať príslušný návrh – Bernharda Lösenera, Franza Albrechta Medicusa a ďalších.¹¹

⁹ Bližšie pozri napr. HUCHTHAUSEN, P. A. *Shadow Voyage: The Extraordinary Wartime Escape of the Legendary SS Bremen*. 1st ed. Hoboken: Wiley, 2005. 272 s. ISBN 978-0-471-45758-9.

¹⁰ KERSHAW, I. *Hitler: 1889 – 1936 Hubris*. 1st ed. New York: W. W. Norton, 1999, s. 567-568. ISBN 978-0-393-32035-0.

¹¹ Lösener uvedené udalosti opisuje nasledovne: „On Friday the 13th we met for a long and leisurely twilight drink to celebrate the fact that I had two weeks previously been promoted to Ministerial Counselor. It went well into the night. Around 11 P.M. I was called to the telephone: my wife informed me that the Ministry had just informed her that at 7 o'clock the next morning I had to fly from Tempelhof airport [in Berlin] to Nuremberg. It concerned a Jewish Law (*Judengesetz*), she was told; I needed to take along my files. Shortly after this call, Kettner, who held the Desk as personal assistant to Secretary of State Stuckart, was also called to the telephone and passed along the same orders in Stuckart's name. Accompanied by a colleague, Kettner as I recall, I hastily made my way to the dark RMdI, at that time still housed at the Königsplatz in the same building as the General Staff, in order to pick up some notes, drafts, the document registry, and other writings from my office and the offices of my various superiors. Because everything was locked, we woke up the concierge [Bürodirektor], Stoppel, who lived in the building and who proceeded to help us. I also had to alert my forwarding clerk, Culmsee, and have him come from Spandau to the Ministry because I could not recall the whereabouts of some papers that might have been important. Around 2:30 A.M. I finally returned home, slept for two hours, left Tempelhof around 7, together with Medicus, and was in Nuremberg at 9, the day before the Reichstag session.“

Keďže zákon mal byť schválený Ríšskym snemom 15. septembra, celá prípravná fáza pôsobila skôr ako unáhlená improvizácia.¹² Jedinou straníckou požiadavkou (sformulovanou Wagnerom) bolo, aby boli do úpravy zahrnutí aj potomkovia Židov a aby sa na jej základe buď zrušili už existujúce zmiešané manželstvá, alebo sa ustanovilo, že s árijskými partnermi Židov sa bude nakladať ako so Židmi samotnými.¹³

Až okolo polnoci zo 14. na 15. septembra sa úradníci dozvedeli Hitlerove nové požiadavky – vypracovať štyri rôzne prísne varianty zákona na ochranu nemeckej krvi, a okrem toho vypracovať návrh zákona o ríšskom občianstve (*Reichsbürgergesetz*).¹⁴ Napriek tomu, že Hitler nadržanom odsúhlasil návrh zákona o ríšskom občianstve (napísaný asi za jednu hodinu), nebolo isté, ku ktorému variantu sa prikloní v prípade zákona na ochranu nemeckej krvi. Nakoniec sa rozhodol pre najmiernejší – lenže v ňom chýbala kľúčová veta vymedzujúca personálnu pôsobnosť zákona len na úplných Židov. Hitler túto vetu vlastnoručne vyškrtol, avšak nariadil, aby bola pre účely publikácie Nemeckou tlačovou agentúrou (DPA) v zákone zahrnutá. Faksimile norimberských rasových zákonov, zverejnené po ich slávnostnom vyhlásení v straníckych novinách *Völkischer Beobachter*, vetu určujúcu personálnu pôsobnosť zákona iba na úplných Židov neobsahovalo.¹⁵

SCHLEUNES, K. A. ed. *Legislating the Holocaust: The Bernhard Loesener Memoirs and Supporting Documents*. 1st ed. Boulder: Westview, 2001, s. 46. ISBN 978-0-8133-3775-3.

¹² Niektoré novšie práce tvrdia, že čo sa týka schválenia norimberských rasových zákonov, nešlo o tak spontánne rozhodnutie. Porovnaj napr. GRUNER, W. Bearb. *Deutsches Reich 1933 – 1937*. 1. Aufl. München: Oldenbourg, 2008, s. 123-129. Die Verfolgung und Ermordung der europäischen Juden durch das nationalsozialistische Deutschland 1933 – 1945, Bd. 1. ISBN 978-3-486-58480-6.

¹³ „... In the course of the morning, Sommer, then Ministerial Counselor from the Brown House in Munich, joined us as Party envoy. (Sommer later became Ministerial Director in the Party Chancellery, and eventually served for a time as President of the Reich Administrative Court.) He announced the Party demand that the law would, as a “matter or course,” include Jewish offspring and must either dissolve already existing mixed marriages or stipulate that Aryan partners of Jews would be treated exactly like Jews. He came in the name of Dr. Gerhard Wagner, the “Leader of Reich Physicians” (Reichärztführer) and one of the most vehement forces behind measures related to the Jewish Question. Throughout the hours leading up to the opening of the Reichstag, Wagner, in order to secure the most ruthless law possible, kept close to Hitler’s side.” SCHLEUNES, K. A. ed. *Legislating the Holocaust: The Bernhard Loesener Memoirs and Supporting Documents*. 1st ed. Boulder: Westview, 2001, s. 47-48. ISBN 978-0-8133-3775-3.

¹⁴ SCHLEUNES, K. A. ed. *Legislating the Holocaust: The Bernhard Loesener Memoirs and Supporting Documents*. 1st ed. Boulder: Westview, 2001, s. 49. ISBN 978-0-8133-3775-3.

¹⁵ SCHLEUNES, K. A. ed. *Legislating the Holocaust: The Bernhard Loesener Memoirs and Supporting Documents*. 1st ed. Boulder: Westview, 2001, s. 51. ISBN 978-0-8133-3775-3.

Pozrime sa teraz na slovenský preklad znenia zákonov:¹⁶

Zákon o ríšskom občianstve

§ 1

- (1) Štátnym príslušníkom je ten, kto patrí do ochranného zväzku Nemeckej ríše a je jej za to osobitne zaviazaný.
- (2) Štátna príslušnosť sa získa podľa ustanovení zákona o ríšskej a štátnej príslušnosti.

§ 2

- (1) Ríšskym občanom je len štátny príslušník nemeckej alebo príbuznej krvi, ktorý svojím správaním dokazuje, že je ochotný a schopný verne slúžiť nemeckému národu a ríši.
- (2) Ríšske občianstvo sa nadobúda udelením listiny o ríšskom občianstve.
- (3) Ríšsky občan je jediným nositeľom plných politických práv stanovených v zákonoch.

Zákon na ochranu nemeckej krvi a nemeckej cti

Preniknutý poznaním, že čistota nemeckej krvi je predpokladom ďalšej existencie nemeckého ľudu, a preniknutý neochvejnou vôľou zabezpečiť nemecký národ pre celú budúcnosť, uzniesol sa Ríšsky snem jednomyseľne na nasledujúcom zákone, ktorý sa týmto vyhlasuje:

§ 1

- (1) Sobáše medzi Židmi a štátnymi príslušníkmi nemeckej alebo druho-vo príbuznej krvi sú zakázané. Manželstvo uzatvorené proti tomuto zákonu je neplatné, aj keď bolo obídením zákona uzatvorené v cudzine.
- (2) Žalobu na vyhlásenie manželstva za neplatné môže podať len štátny zástupca.

§ 2

Mimomanželský styk medzi Židmi a štátnymi príslušníkmi nemeckej alebo druho-vo príbuznej krvi je zakázaný.

¹⁶ Vlastný preklad autora z originálnych prameňov: *Reichsbürgergesetz* [1935-09-15]. RGBl. 1935 I, s. 1146; a *Gesetz zum Schutze des deutschen Blutes und der deutschen Ehre* [1935-09-15]. RGBl. 1935 I, s. 1146-1147.

§ 3

Židia nesmú vo svojej domácnosti zamestnávať štátnych príslušníkov nemeckej alebo druhovo príbuznej krvi mladších ako 45 rokov.

§ 4

- (1) Židom sa zakazuje vztyčovať ríšsku a národnú vlajku a používať ríšske farby.
- (2) Používanie židovských farieb je im, naopak, dovolené. Výkon týchto oprávnení je pod štátnou ochranou.

§ 5

- (1) Kto koná proti zákazu v § 1, potresce sa nútenými prácami.
- (2) Muž, ktorý koná proti zákazu § 2, potresce sa väzením alebo nútenými prácami.
- (3) Kto koná proti ustanoveniu § 3 alebo § 4, potresce sa väzením až do dĺžky jedného roka a peňažnou pokutou, alebo jedným z týchto trestov.

Zákon o ríšskom občianstve

Zákon o ríšskom občianstve stanovil, že občanom Ríše môže byť len Nemeček alebo človek s príbuznou krvou. V podstate sa tu jedná o implementáciu bodu 4 straníckeho programu NSDAP z roku 1920 („Štátnym občanom môže byť len ten, kto je súkmeňovec (*Volksgenosse*). Súkmeňovcom môže byť len ten, kto má nemeckú krv, bez ohľadu na vyznanie. Žid preto nemôže byť súkmeňovec...“). Pre nemeckých Židov znamenalo prijatie tohto zákona stratu politických práv: stali sa z nich *Staatsangehörige* (štátni príslušníci). Na rozdiel od toho boli Nemci, majúci tzv. árijský pôvod, označení ako *Reichsbürger* (ríšski občania).

Ustanovenia zákona o ríšskom občianstve boli do roku 1943 bližšie špecifikované a doplnené celkovo trinástimi vykonávacími nariadeniami, systematicky zbavujúcimi Židov všetkých občianskych práv. Už o necelé dva mesiace od prijatia zákona (14. novembra 1935) bolo vydané prvé z týchto vykonávacích nariadení, ktoré presne stanovilo, kto je považovaný za Žida alebo miešanca.¹⁷ Na jeho základe museli dotknuté osoby vyplniť predpísaný dotazník o pôvode ich rodičov a prarodičov a správnosť týchto údajov doložiť príslušnými dokumentmi.

¹⁷ Bližšie pozri *Erste Verordnung zum Reichsbürgergesetz* [1935-11-14]. RGBl. 1935 I, s. 1333.

Za Žida v zmysle tejto právnej úpravy bola považovaná osoba, ktorá mala buď troch alebo štyroch židovských prarodičov. Osoba, ktorá mala dvoch židovských prarodičov, bola považovaná buď za Žida, alebo za miešanca v prvom stupni. Za Žida bola považovaná, ak:

- bola členom židovskej náboženskej komunity ku dňu 14. november 1935, alebo sa stala členom neskôr (počas doby účinnosti právnej úpravy); alebo
- bola zosobášená so Židom ku dňu 14. november 1935, alebo sa so Židom zosobášila neskôr (počas doby účinnosti právnej úpravy); alebo
- jej rodičia boli zosobášení ku dňu 30. september 1935, alebo sa zosobášili neskôr (počas doby účinnosti právnej úpravy), a jeden z jej rodičov je Žid; alebo
- sa narodila z manželstva po 31. júli 1936 a jeden z jej rodičov bol Žid.

Ak takáto osoba nebola na základe uvedených štyroch kritérií klasifikovaná ako Žid, považovala sa za miešanca prvého stupňa (ak mala dvoch židovských prarodičov). Osoba, ktorá mala iba jedného židovského prarodiča, sa považovala za miešanca druhého stupňa. Grafické znázornenie uvedeného členenia možno vidieť na Obrázku 1.

Obrázok 1 Grafické znázornenie Norimberských zákonov

Prameň: Nuremberg Race Laws Chart. In: *United States Holocaust Memorial Museum* [online]. 2013 [cit. 2013-12-01]. Dostupné na: <http://www.ushmm.org/propaganda/archive/nuremberg-race-laws-chart/>.

Z uvedeného je zřejmé, že určovanie židovskej príslušnosti nebolo vôbec jednoduché. Na zistenie toho, či boli niekoho prarodičia Židia, bolo potrebné identifikovať osobný status prastarých rodičov. Realizácia takéhoto skúmania bola prakticky ťažko dosiahnuteľná, preto sa automaticky predpokladalo, že prarodičia boli Židia, ak patrili do židovskej náboženskej komunity. Inak povedané, prarodič „s nemeckou krvou“, ktorý uzavrel manželstvo so Židom a prijal židovské náboženstvo, bol pri určovaní príslušnosti svojho potomka v druhej generácii považovaný za Žida.

Prvé vykonávacie nariadenie k zákonu o ríšskom občianstve zároveň stanovilo, že Žid nesmie zastávať žiadny verejný úrad a židovskí úradníci boli penzionovaní k 31. decembru 1935. Židovským úradníkom, ktorí bojovali na fronte v prvej svetovej vojne, boli síce priznané plné služobné výhody až do dosiahnutia veku potrebného na odchod do dôchodku, tieto však boli skrátené, a neskôr úplne zrušené (pozri 7. vykonávacie nariadenie k zákonu o ríšskom občianstve z 5. decembra 1938).¹⁸

Na základe štvrtého vykonávacieho nariadenia z 25. júla 1938 bola židovským lekárom s účinnosťou ku 30. septembru 1938 odňatá licencia na vykonávanie lekárskej praxe.¹⁹ Z celkového počtu 3 152 ešte praktizujúcich lekárov dostalo 709 odvolateľnú výnimku na prácu zdravotníka pre židovských pacientov.²⁰

Piate vykonávacie nariadenie znamenalo definitívny koniec služieb poskytovaných židovskými advokátmi (toto právo bolo už predtým obmedzené podľa zákona o povolení vykonávať advokáciu z roku 1933) s účinnosťou k 30. novembru 1938.²¹ Na základe osobitného povolenia mohlo zo zvyšných 1 753 advokátov 172 osôb vykonávať konzultačnú činnosť pre židovských klientov.²²

¹⁸ Bližšie pozri *Siebente Verordnung zum Reichsbürgergesetz* [1938-12-05]. RGBl. 1938 I, s. 1751.

¹⁹ Bližšie pozri LÖSENER, B. a F. A. KNOST. *Die Nürnberger Gesetze: nebst den Durchführungsverordnungen und den sonstigen einschlägigen Vorschriften: im Rahmen der nationalsozialistischen Gesetzgebung*. 3. Aufl. Berlin: F. Vahlen, 1939, s. 69 a nasl. ISBN neuvedené.

²⁰ KWIET, K. Nach dem Pogrom: Stufen der Ausgrenzung. In: W. BENZ, Hrsg. *Die Juden in Deutschland 1933 - 1945*. 2. Aufl. München: C. H. Beck, 1966, s. 548. ISBN 978-3-406-33324-8.

²¹ Bližšie pozri LÖSENER, B. a F. A. KNOST. *Die Nürnberger Gesetze: nebst den Durchführungsverordnungen und den sonstigen einschlägigen Vorschriften: im Rahmen der nationalsozialistischen Gesetzgebung*. 3. Aufl. Berlin: F. Vahlen, 1939, s. 73 a nasl. ISBN neuvedené.

²² KWIET, K. Nach dem Pogrom: Stufen der Ausgrenzung. In: W. BENZ, Hrsg. *Die Juden in Deutschland 1933 - 1945*. 2. Aufl. München: C. H. Beck, 1966. 779 s. ISBN 978-3-406-33324-8.

Na základe desiateho vykonávacieho nariadenia zo 4. júla 1939²³ bolo založené „Ríšske združenie Židov v Nemecku“ („*Reichsvereinigung der Juden in Deutschland*“), ktoré fungovalo ako predĺžená ruka Ríšskeho bezpečnostného úradu (*Reichssicherheitshauptamt*) a neskôr neslávne spolupôsobilo pri uskutočňovaní deportácií.

Jedenáste vykonávacie nariadenie k zákonu o ríšskom občianstve z 24. novembra 1941²⁴ ustanovovalo, že Židom, ktorí emigrovali do cudziny, má byť odňatá štátna príslušnosť a majetok. Zrejším zámerom tejto úpravy bolo previesť zvyšný majetok deportovaných Židov bez akéhokoľvek ďalšieho rozhodnutia na Ríšu („*Das Vermögen des Juden, der die deutsche Staatsangehörigkeit auf Grund dieser Verordnung verliert, verfällt mit dem Verlust der Staatsangehörigkeit dem Reich. [...] Das verfallene Vermögen soll zur Förderung aller mit der Lösung der Judenfrage im Zusammenhang stehenden Zwecke dienen.*“). Keďže značné množstvo deportácií sa uskutočnilo na teritórium Generálneho guvernátu (Poľsko), Východného ríšskeho komisariátu (*Reichskommissariat Ostland*) alebo Ríšskeho komisariátu Ukrajina (*Reichskommissariat Ukraine*), ktoré neboli podľa ríšskeho práva považované za cudzinu, obežník ministra vnútra z 3. decembra 1941 stanovil, že tieto územia sú „pre účely jedenásteho nariadenia“ klasifikované ako cudzina.²⁵

²³ Bližšie pozri *Zehnte Verordnung zum Reichsbürgergesetz* [1939-07-04]. RGBl. 1939 I, s. 1097.

²⁴ Bližšie pozri *Elfte Verordnung zum Reichsbürgergesetz* [1941-11-25]. RGBl. 1941 I, s. 722.

²⁵ SCHMID, H.-D. „Finanztod“: Die Zusammenarbeit von Gestapo und Finanzverwaltung bei der Ausplünderung der Juden in Deutschland. In: G. PAUL a K.-M. MALLMANN, Hrsg. *Die Gestapo im Zweiten Weltkrieg: „Heimatfront“ und besetztes Europa*. 1. Aufl. Darmstadt: Primus, 2000, s. 151. ISBN 978-3-89678-188-8. K otázke arizácie a reštitúcie židovského majetku pozri aj porovnávaciu prácu GOSCHLER, C. a Ph. THER. Hrsg. *Raub und Restitution: „Arisierung“ und Rückerstattung des jüdischen Eigentums in Europa*. 1. Aufl. Frankfurt am Main: Fischer, 2003. 245 s. ISBN 978-3-596-15738-9. K jedenástemu vykonávaciemu nariadeniu sa v roku 1968 vo svojej judikatúre v rámci reštitučného procesu týkajúceho sa židovského majetku vyjadril aj nemecký Spolkový ústavný súd a sformuloval pomerne často citovanú právnu vetu: „*Nationalsozialistischen „Rechts“vorschriften kann die Geltung als Recht abgesprochen werden, wenn sie fundamentalen Prinzipien der Gerechtigkeit so evident widersprechen, dass der Richter, der sie anwenden oder ihre Rechtsfolgen anerkennen wollte, Unrecht statt Recht sprechen würde. In der 11. Verordnung zum Reichsbürgergesetz vom 25. November 1941 (RGBl. I S. 722) hat der Widerspruch zur Gerechtigkeit ein so unerträgliches Mass erreicht, dass sie von Anfang an als nichtig erachtet werden muss.*“ *Ausbürgerung aus rassistischen Gründen* [1968-02-14]. BVerfG, 14.02.68 (2 BvR 557/62).

Trináste vykonávacie nariadenie k zákonu o ríšskom občianstve z 1. júla 1943²⁶ zbavilo Židov prístupu k súdom. Trestnú činnosť Židov sankcionovala polícia a po smrti Žida prepadol majetok v zmysle nariadenia v prospech Ríše.

Zákon o ríšskom občianstve spolu so svojimi vykonávacími nariadeniami bol napokon zrušený zákonom Kontrolnej rady č. 1 z 20. septembra 1945.

Zákon na ochranu nemeckej krvi a nemeckej cti

Pokiaľ hovoríme o zákone na ochranu nemeckej krvi a nemeckej cti, je v tejto súvislosti potrebné objasniť pojem „*Rassenschande*“. Uvedený nacistický termín vyjadroval odsúdenie sexuálnych vzťahov medzi Árijcami a Židmi. Tie boli na základe zákona na ochranu nemeckej krvi a nemeckej cti zakázané.²⁷ Rovnako boli zakázané aj sobáše medzi Židmi a Árijcami.²⁸ Porušenie uvedených zákazov bolo trestané väzením alebo nútenými prácami.

V tejto súvislosti bolo kuriózne, že zákaz sexuálnych vzťahov medzi Árijcami a Židmi sa vzťahoval len na mužov. Dané určenie býva často pripisované Hitlerovi osobne. Zodpovedá totiž jeho obrazu ženy ako sexuálne nezrelej. Na základe Hitlerovho želania tak bolo 16. februára 1940 vydané nariadenie, podľa ktorého mala žena napriek svojmu konaniu zos-

²⁶ Bližšie pozri *Dreizehnte Verordnung zum Reichsbürgergesetz* [1943-07-01]. RGBL. 1943 I, s. 372.

²⁷ Pojem sexuálne vzťahy nezahŕňa podľa rozhodnutia Ríšskeho súdu z 9. decembra 1936 [*Urteil des Reichsgerichts vom 9. Dezember 1936* [1936-12-09]. GSSt. 4/36] „... v kontexte zákona o nemeckej krvi a nemeckej cti všetky druhy nezákonného sexuálneho konania, takisto však nie je obmedzený len na samotný pohlavný styk. Obsahuje celú škálu prirodzených a neprirodzených sexuálnych vzťahov, ktoré okrem pohlavného styku zahŕňajú aj všetky ostatné sexuálne aktivity s osobou opačného pohlavia, ktoré majú podľa svojej povahy slúžiť ako náhrada za pohlavný styk v rámci uspokojovania sexuálnych potrieb partnera.“ Supreme Court Decision on the Nuremberg Race Laws. In: *United States Holocaust Memorial Museum* [online]. 2013-06-10 [cit. 2013-12-01]. Dostupné na: <http://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10007905>.

²⁸ Otázkou bolo, čo bude so zmiešanými manželstvami, ktoré vznikli pred dátumom účinnosti tohto zákona. Názory na tento problém sa rôznili od radikálnych, ktoré sa snažili o vyslovenie ničotnosti takýchto manželstiev, až po také, ktoré boli proti tomu, aby sa v tomto smere robilo čokoľvek. Keďže nebola ohľadom tejto otázky ustanovená žiadna jasná politika, už uzatvorené manželstvá zostali v podstate „nedotknuté“.

tať beztrestnou.²⁹ Wilhelm Stuckart a Hans Globke vo svojom Komentári k rasovému zákonom uvádzajú čisto praktické zdôvodnenie: na usvedčenie zločinca bolo potrebné získať svedectvo dotknutej ženy, a táto mala vzhľadom na svoju beztrestnosť právo nevypovedať.³⁰

Paragraf 3 zákona na ochranu nemeckej krvi a nemeckej cti zakazoval Židom zamestnávať nemecké slúžky mladšie ako 45 rokov. Za porušenie tohto zákazu hrozilo väzenie až do dĺžky jedného roka a peňažná pokuta, alebo jeden z týchto trestov.

Krátko po schválení zákona na ochranu nemeckej krvi a nemeckej cti bolo k nemu vydané prvé vykonávacie nariadenie,³¹ na základe ktorého mohli miešanci prvého stupňa uzavrieť manželstvo s Nemcom alebo miešancom druhého stupňa len na základe výslovného povolenia. Takéto žiadosti však zostali väčšinou neúspešné a po roku 1942, v čase trvania vojny, sa ani neakceptovali.

Na rozdiel od toho, uzatváranie manželstiev medzi Nemcami a miešancami druhého stupňa bolo dovolené. Zdôvodňovalo sa to pomýlenou tézou, že sa tým umožní ochrana „rasovo vzácnej árijskej krvi“, kým malý podiel židovskej krvi sa v priebehu generácií stratí. V zmysle § 6 vykonávacieho nariadenia sa rozšíril zákaz manželstva na všetkých, ktorí by ohrozovali „čistotu nemeckej krvi“. Do tejto skupiny patrili podľa internej interpretácie „cigáni, černosi a ich parchanti“.³²

Zákon na ochranu nemeckej krvi a nemeckej cti bol spolu so svojimi vykonávacími nariadeniami zrušený, podobne, ako zákon o ríšskom občianstve, zákonom Kontrolnej rady č. 1 z 20. septembra 1945.

Záver

Antisemitizmus sa ako oficiálna vládna politika v Nemecku presadil ešte pred prijatím dvoch norimberských rasových zákonov (stalo sa tak záko-

²⁹ GRUCHMANN, L. „Blutschutzgesetz“ und Justiz: Zu Entstehung und Auswirkung des Nürnberger Gesetzes vom 15. September 1935. *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*. 1983, Jg. 31, Nr. 3, s. 441. ISSN 0042-5702.

³⁰ STUCKART, W. a H. GLOBKE. *Kommentare zur deutschen Rassengesetzgebung*. 1. Aufl. München; Berlin: C. H. Beck, 1936, s. 18-19. Band 1. ISBN neuvedené.

³¹ Bližšie pozri *Erste Verordnung zur Ausführung des Gesetzes zum Schutze des deutschen Blutes und der deutschen Ehre* [1935-11-14]. RGBl. 1935 I, s. 1334.

³² FRIEDLÄNDER, S. *Das Dritte Reich und die Juden: Die Jahre der Verfolgung 1933 – 1939*. 1. Aufl. München: Deutscher Taschenbuch, 2000, s. 170. ISBN 978-3-423-30765-9.

nom na obnovu úradníckeho povolania zo 7. apríla 1933).³³ Uvedené zákony – zákon o ríšskom občianstve a zákon na ochranu nemeckej krvi a nemeckej cti – boli zostavené veľmi narychlo, a tak, pochopiteľne, neriešili viacero otázok. V priebehu nasledujúcich rokov bolo preto prijatých množstvo vykonávacích nariadení a ďalších predpisov, ktoré otvorili priestor pre realizáciu protizhidskej politiky, ktorá mala vyvrcholiť systematickou genocídou Židov v Európe (*Endlösung der Judenfrage*).³⁴

Zoznam bibliografických odkazov

Ausbürgerung aus rassischen Gründen [1968-02-14]. BVerfG, 14.02.68 (2 BvR 557/62).

BRYANT, M. S. Punishing the Excess: Sadism, Bureaucratized Atrocity, and the U.S. Army Concentration Camp Trials, 1945 – 1947. In: N. STOLTZFUS a H. FRIEDLANDER, eds. *Nazi Crimes and the Law*. 1st ed. New York: Cambridge University Press, 2008, s. 63-86. ISBN 978-0-521-89974-1.

BULLOCK, A. *Hitler a Stalin: Paralelní životopisy*. 1. vyd. Praha: Levné knihy KMa, 2005. 1029 s. ISBN 978-80-7309-264-1.

DOMARUS, M. *The Essential Hitler: Speeches and Commentary*. 1st ed. Wauconda: Bolchazy-Carducci, 2007. 862 s. ISBN 978-0-86516-627-1.

Dreizehnte Verordnung zum Reichsbürgergesetz [1943-07-01]. RGBl. 1943 I, s. 372.

Elfte Verordnung zum Reichsbürgergesetz [1941-11-25]. RGBl. 1941 I, s. 722.

Erste Verordnung zum Reichsbürgergesetz [1935-11-14]. RGBl. 1935 I, s. 1333.

Erste Verordnung zur Ausführung des Gesetzes zum Schutze des deutschen Blutes und der deutschen Ehre [1935-11-14]. RGBl. 1935 I, s. 1334.

³³ Rovnako SCHLEUNES, K. A. ed. *Legislating the Holocaust: The Bernhard Loesener Memoirs and Supporting Documents*. 1st ed. Boulder: Westview, 2001, s. 52-53. ISBN 978-0-8133-3775-3.

³⁴ Bližšie pozri protokol zo stretnutia vysokých predstaviteľov nacistického Nemecka, ktoré sa konalo 20. januára 1942 vo vile na brehu jazera Wannsee na predmestí Berlína. Protokol z konferencie ve Wannsee. In: *Holocaust.cz* [online]. 2011-08-21 [cit. 2013-12-01]. Dostupné na: http://www.holocaust.cz/cz2/resources/documents/final_solution/wannsee_protocol.

- FRIEDLÄNDER, S. *Das Dritte Reich und die Juden: Die Jahre der Verfolgung 1933 – 1939*. 1. Aufl. München: Deutscher Taschenbuch, 2000. 458 s. ISBN 978-3-423-30765-9.
- Gesetz zum Schutze des deutschen Blutes und der deutschen Ehre* [1935-09-15]. RGBl. 1935 I, s. 1146-1147.
- Gesetz zur Behebung der Not von Volk und Reich* [1933-03-24]. RGBl. 1933 I, s. 141.
- Gesetz zur Wiederherstellung des Berufsbeamtentums* [1933-04-07]. RGBl. 1933 I, s. 175.
- GOSCHLER, C. a Ph. THER. Hrsg. *Raub und Restitution: „Arisierung“ und Rückerstattung des jüdischen Eigentums in Europa*. 1. Aufl. Frankfurt am Main: Fischer, 2003. 245 s. ISBN 978-3-596-15738-9.
- GRUCHMANN, L. „Blutschutzgesetz“ und Justiz: Zu Entstehung und Auswirkung des Nürnberger Gesetzes vom 15. September 1935. *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*. 1983, Jg. 31, Nr. 3, s. 418-442. ISSN 0042-5702.
- GRUNER, W. Bearb. *Deutsches Reich 1933 – 1937*. 1. Aufl. München: Oldenbourg, 2008. 811 s. Die Verfolgung und Ermordung der europäischen Juden durch das nationalsozialistische Deutschland 1933 – 1945, Bd. 1. ISBN 978-3-486-58480-6.
- HUCHTHAUSEN, P. A. *Shadow Voyage: The Extraordinary Wartime Escape of the Legendary SS Bremen*. 1st ed. Hoboken: Wiley, 2005. 272 s. ISBN 978-0-471-45758-9.
- KERSHAW, I. *Hitler: 1889 – 1936 Hubris*. 1st ed. New York: W. W. Norton, 1999. 912 s. ISBN 978-0-393-32035-0.
- KWIET, K. Nach dem Pogrom: Stufen der Ausgrenzung. In: W. BENZ, Hrsg. *Die Juden in Deutschland 1933 – 1945*. 2. Aufl. München: C. H. Beck, 1966. 779 s. ISBN 978-3-406-33324-8.
- LÖSENER, B. a F. A. KNOT. *Die Nürnberger Gesetze: nebst den Durchführungsverordnungen und den sonstigen einschlägigen Vorschriften: im Rahmen der nationalsozialistischen Gesetzgebung*. 3. Aufl. Berlin: F. Vahlen, 1939. 180 s. ISBN neuvedené.
- Nuremberg Race Laws Chart. In: *United States Holocaust Memorial Museum* [online]. 2013 [cit. 2013-12-01]. Dostupné na: <http://www.ushmm.org/propaganda/archive/nuremberg-race-laws-chart/>.

Protokol z konference ve Wannsee. In: *Holocaust.cz* [online]. 2011-08-21 [cit. 2013-12-01]. Dostupné na: http://www.holocaust.cz/cz2/resources/documents/final_solution/wannsee_protocol.

Reichsbürgergesetz [1935-09-15]. RGBl. 1935 I, s. 1146.

SCHLEUNES, K. A. ed. *Legislating the Holocaust: The Bernhard Loesener Memoirs and Supporting Documents*. 1st ed. Boulder: Westview, 2001. 187 s. ISBN 978-0-8133-3775-3.

SCHMID, H.-D. „Finanztod“: Die Zusammenarbeit von Gestapo und Finanzverwaltung bei der Ausplünderung der Juden in Deutschland. In: G. PAUL a K.-M. MALLMANN, Hrsg. *Die Gestapo im Zweiten Weltkrieg: „Heimatfront“ und besetztes Europa*. 1. Aufl. Darmstadt: Primus, 2000, s. 141-154. ISBN 978-3-89678-188-8.

Siebente Verordnung zum Reichsbürgergesetz [1938-12-05]. RGBl. 1938 I, s. 1751.

STUCKART, W. a H. GLOBKE. *Kommentare zur deutschen Rassengesetzgebung*. 1. Aufl. München; Berlin: C. H. Beck, 1936. 287 s. Band 1. ISBN neuvedené.

Supreme Court Decision on the Nuremberg Race Laws. In: *United States Holocaust Memorial Museum* [online]. 2013-06-10 [cit. 2013-12-01]. Dostupné na: <http://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10007905>.

Urteil des Reichsgerichts vom 9. Dezember 1936 [1936-12-09]. GSSt. 4/36.

Zehnte Verordnung zum Reichsbürgergesetz [1939-07-04]. RGBl. 1939 I, s. 1097.

JUDr. Mgr. Daniel Krošlák, PhD. LL.M.

Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika
daniel.krosлак@gmail.com